

Отримано: 11 вересня 2021 р.

Прорецензовано: 25 вересня 2021 р.

Прийнято до друку: 29 вересня 2021 р.

e-mail: antonenko.nadejda@gmail.com

DOI: 10.25264/2311-5149-2021-22(50)-76-80

Антоненко Н. В. Порівняльна характеристика вітчизняної та зарубіжної систем бухгалтерського обліку на прикладі Німеччини. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Економіка»* : науковий журнал. Острог : Вид-во НаУОА, вересень 2021. № 22(50). С. 76–80.

УДК: 657.1

JEL-класифікація: M 41

ORCID-ідентифікатор: <https://orcid.org/0000-0003-1478-6668>**Антоненко Надія Василівна,**

кандидат економічних наук, доцент кафедри фінансів, обліку і аудиту
Національного транспортного університету

ПОРІВНЯЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ВІТЧИЗНЯНОЇ ТА ЗАРУБІЖНОЇ СИСТЕМ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ НА ПРИКЛАДІ НІМЕЧЧИНИ

У статті розглянуто принципи і методи ведення бухгалтерського обліку в Німеччині та Україні. Здійснено порівняльний аналіз ведення обліку в цих країнах. Відзначено, що для набуття Україною повноправного членства в Європейському Союзі необхідно основну увагу приділити питанням гармонізації її бухгалтерського обліку в межах Європейського Союзу. На основі проведеного аналізу запропоновано застосовувати автоматизовану програму бухгалтерського обліку SAP без відповідної адаптації до умов ведення бізнесу в Україні, ґрунтуючись на однаковій для України і Німеччини системі принципів і методів відображення облікових процесів на рахунках бухгалтерського обліку.

Ключові слова: бухгалтерський облік в Німеччині, облікова система, Європейський Союз, автоматизована програма обліку, програма SAP.

Антоненко Надежда Васильевна,

кандидат экономических наук, доцент кафедры финансов, учета и аудита
Национального транспортного университета

СРАВНИТЕЛЬНАЯ ХАРАКТЕРИСТИКА ОТЕЧЕСТВЕННОЙ И ЗАРУБЕЖНОЙ СИСТЕМ БУХГАЛТЕРСКОГО УЧЕТА НА ПРИМЕРЕ ГЕРМАНИИ

Рассмотрены принципы и методы ведения бухгалтерского учета в Германии и Украине. Осуществлен сравнительный анализ ведения учета в этих странах. Отмечено, что для обретения Украиной полноправного членства в Европейском Союзе необходимо основное внимание уделить вопросам гармонизации ее бухгалтерского учета в пределах Европейского Союза. На основе проведенного анализа предложено применять автоматизированную программу бухгалтерского учета SAP без соответствующей адаптации к условиям ведения бизнеса в Украине, основываясь на одинаковой для Украины и Германии системе принципов и методов отражения учетных процессов на счетах бухгалтерского учета.

Ключевые слова: бухгалтерский учет в Германии, учетная система, Европейский Союз, автоматизированная программа учета, программа SAP.

Nadiia Antonenko,

PhD of Economic sciences, Associate Professor of the Department of Finance, Accounting and Auditing,
National Transport University of Ukraine

COMPARATIVE CHARACTERISTICS OF DOMESTIC AND FOREIGN ACCOUNTING SYSTEMS ON THE EXAMPLE OF GERMANY

The purpose of the article is to study the experience of reflecting accounting processes in the documents of companies of the Federal Republic of Germany (Germany), which is a basic element in building a harmonized accounting system with EU countries. To achieve the above goal, the authors set a task to compare the characteristics of accounting in Germany and Ukraine, to determine the features of development and construction of a modern accounting system in Germany, to formulate practical recommendations for improving accounting processes in Ukraine. The object of research is the process of accounting in Germany and Ukraine. The subject of the study are the principles and methods of accounting in these countries. As Germany stands out among the EU countries with a clear formalized approach to the application of statutory accounting and reporting standards, the experience of reflecting accounting processes in the documents of enterprises and companies of this country is important for building a harmonized accounting system in Ukraine. The German accounting system uses the principle of obligation, the essence of which is as follows: the direct basis for calculating tax payments are accounting accounts. In the organization of accounting in Germany automated form of its maintenance such as specialized accounting

programs are mainly used. One such program is the SAP program. Given that the principles and methods of accounting used in Germany and Ukraine are almost the same, except for the principle of obligation used in Germany, it is recommended to implement SAP as an automated accounting system everywhere in large and medium-sized enterprises in Ukraine.

Key words: accounting in Germany, accounting system, European Union, automated accounting program, SAP program.

Постановка проблеми. Характерною особливістю сучасного світу є суттєве зростання зовнішньоекономічних зв'язків між країнами, що мають різний ступінь розвитку. Міжнародні економічні відносини все більше впливають на економічний і соціальний розвиток націй, залишаючись однією з найважливіших сфер сучасного життя. Розвиток цих відносин відображає безпосередній результат інтернаціоналізації виробництва товарів і послуг.

Актуальність теми статті, в якій наведена характеристика обліково-аналітичного забезпечення бізнес-процесів в Німеччині, не викликає сумнівів, оскільки дослідження стану розвитку міжнародних економічних відносин в країнах ЄС передбачає аналіз, узагальнення й гармонізацію рекомендацій і положень міжнародної системи обліку. Для набуття Україною повноправного членства в Європейському Союзі необхідно основну увагу приділити питанням гармонізації її бухгалтерського обліку в межах Європейського Союзу. Однак, відмінності правової і податкової систем кожної країни ЄС в процесі узгодження теоретичних засад ведення бухгалтерського обліку стримують процес створення єдиної міжнародної системи бухгалтерського обліку і фінансової звітності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вагомий внесок у дослідження проблем адаптації вітчизняного обліку до вимог Міжнародних стандартів бухобліку і Міжнародних стандартів фінансової звітності здійснили такі вітчизняні вчені, як І. Д. Бенько, Ф. Бутинець, Е. С. Гейсер, С. Голов, О. М. Губачова, С. В. Кочерга, М. Кужельний, М. Р. Лучко, С. І. Мельник, Л. Нищенко, В. Палій, К. А. Пилипенко, Я. Соколов, В. Ткач, М. Ткач. Питанням обліково-аналітичного забезпечення виробничих і збутових процесів присвятили свої роботи такі зарубіжні дослідники, як Л. Частін [1], Р. Флаерті [1], М. Коннор [1], О. Абат, Дж. Блейк, Х. Гернон, Д. Мітчел, Г. Мюллер, Б. Нідлз, К. Ноубс.

Для підприємств України особливо цінним є досвід Німеччини щодо використання автоматизованих програм обліку SAP для отримання інформації про фінансовий стан суб'єкта господарювання в режимі реального часу.

Мета і завдання дослідження: вивчити досвід відображення облікових процесів в документах компаній Федеративної Республіки Німеччина (ФРН), що є базисним елементом побудови в Україні гармонізованої із країнами ЄС облікової системи. Для досягнення вищезазначеної мети в роботі поставлені такі завдання: проведення порівняльної характеристики ведення обліку в Німеччині та Україні, визначення особливостей розвитку і побудови сучасної системи бухгалтерського обліку в Німеччині, формулювання рекомендацій щодо застосування в Україні автоматизованої програми обліку SAP.

Об'єктом дослідження є процес ведення бухгалтерського обліку в Німеччині й Україні.

Предметом дослідження є принципи і методи ведення обліку в цих країнах.

Виклад основного матеріалу. Серед країн Європейського Союзу характерним прикладом суворої регламентації облікових принципів ведення бухгалтерського обліку є Федеративна Республіка Німеччина – найпотужніша країна Європейського Союзу за рівнем економічного розвитку та фінансового потенціалу. Облікова система цієї країни належить до континентальної моделі бухгалтерського обліку. Крім Німеччини, цю модель обліку використовують такі країни, як Австрія, Італія, Іспанія, Франція, Португалія, Бельгія, Данія, Греція, а також Україна [2].

Оскільки серед країн ЄС Німеччина виділяється чітко вираженим формалізованим підходом до застосування законодавчо встановлених норм бухгалтерського обліку і звітності, то досвід відображення облікових процесів в документах підприємств і компаній цієї країни є важливим для побудови в Україні гармонізованої із країнами ЄС облікової системи.

Розглянемо особливості побудови системи бухгалтерського обліку, яка застосовується в Німеччині. Сучасна система бухгалтерського обліку ФРН має давні традиції і орієнтована, перш за все, на чітке дотримання норм діючого законодавства. З одного боку, на бухгалтерський облік в Німеччині помітно впливає податкове законодавство країни, з іншого – в Німеччині облікові працівники, як теоретики, так і практики, вносять свій вклад у розвиток обліково-аналітичних процесів.

Держава контролює обов'язкові для всіх суб'єктів господарювання правила ведення обліку і вимагає через свої законодавчі акти від всіх працівників підприємств і організацій країни їх суворого дотримання. Незважаючи на активну діяльність німецьких вчених у сфері бухгалтерського обліку, а також наявність висококваліфікованих професіоналів в цій області, держава має домінуючий вплив на регулювання облікових стандартів і процедур.

Необхідно відзначити дві особливості розвитку облікової системи Німеччини: по-перше, це готовність прийняти державне втручання в економічні справи компаній, по-друге, сильні «традиції антиіндивідуалізму» [3]. Пояснити вищезазначене можна наступним чином. Оскільки в Німеччині капітал постачають великі банки, а не індивідуальні інвестори, то за допомогою власних аудиторських фірм ними встановлюються правила збору і надання фінансової інформації, що потребують обов'язкового виконання в межах країни.

Основні бухгалтерські принципи вперше були запроваджені в Німеччині в 1937 р. Законом про акціонерні корпорації. Цей законодавчий акт довгий час залишався єдиним нормативним документом, що регламентує бухгалтерський облік і оподаткування компаній. Режим націонал-соціалістів, який діяв у 30-ті рр. ХХ ст. в Німеччині, для здійснення загальнонаціонального контролю за економічними ресурсами країни і полегшення дії єдиної національної системи ціноутворення був зацікавлений в чітко сформульованих нормах ведення бухгалтерського обліку [3].

В Німеччині з 1931 р. діє Інститут присяжних аудиторів, який здійснює розробку рекомендацій щодо ведення бухгалтерського обліку та підготовки звітності. Результатом його функціонування є Закон про діяльність компаній, прийнятий в 1965 р. Цей документ був дещо змінений після прийняття Закону про бухгалтерські директиви (1985), а також Четвертої, Сьомої і Восьмої Директив ЄС.

Крім вищезазначених документів, нормативне регулювання діяльності підприємств різних форм власності здійснює Комерційний (Торговий) кодекс [4]. В Німеччині для компаній, акції яких котируються на біржі, законодавчо закріплюється право вибору принципів обліку. Це можуть бути німецькі, міжнародні (IAS) або американські (GAAP) обліково-аналітичні правила. Для цих компаній також вводяться системи управління ризиками та методи відображення останніх в щорічній звітності.

Характерною особливістю системи бухгалтерського обліку Німеччини, якій притаманний суттєвий прояв формалізму і консерватизму, є тісний зв'язок між бухгалтерським і податковим обліком. В зв'язку з цим необхідно зазначити, що тільки в німецькій системі обліку використовується принцип обов'язковості [3], сутність якого полягає у наступному: безпосередньою основою для обчислення податкових платежів є рахунки бухгалтерського обліку. Окремо податковий облік в тому розумінні, в якому він існує в інших західних країнах, в Німеччині не ведеться, попри наявність в системі обліку податкових і комерційних рахунків. Підприємство самостійно здійснює вибір методу обліку, від якого залежить застосуванням різних груп рахунків, проте податкові звіти складаються на тій же основі, що і бухгалтерські.

В Німеччині, на відміну від України, відсутні проблеми відстроченого оподаткування, оскільки податкове законодавство і система бухгалтерського обліку в основному збігаються. В Україні на великих і середніх підприємствах для відстрочених податкових активів і відстрочених податкових зобов'язань використовуються спеціальні рахунки 17 і 54, сальдові залишки по яких відображаються в активі і пасиві балансу. В Україні витрати за податком на прибуток складаються з поточного податку на прибуток з урахуванням відстроченого податкового зобов'язання і відстроченого податкового активу. Ця практика ускладнює ведення бухгалтерського обліку і вносить певні труднощі в перевірку достовірності бухгалтерської і податкової звітності.

Досвід Німеччині в частині ведення облікових процесів, а також в сфері оподаткування можуть слугувати для України вдалим прикладом запровадження зручної системи бухгалтерського обліку, що є базою для оподаткування підприємств і організацій.

Далі зупинимось на трактуванні в Німеччині поняття «обліково-аналітична процедура». Німецька бухгалтерська школа виходила з того, що облікова процедура водночас є метою, предметом і методом бухгалтерії, створюючи своєрідну математичну мову для запису господарських операцій [5].

Законодавство сучасної Німеччини трактує сутність бухгалтерського обліку так:

- за допомогою бухобліку підприємець отримує інформацію про доходи і витрати, прибутки і збитки, про майно, короткострокові і довгострокові зобов'язання компанії;
- працівники облікового сектору компанії, використовуючи дані бухгалтерського обліку, складають звіт керівників суб'єкта господарювання перед інвесторами;
- за допомогою документів бухгалтерського обліку формується доказ в судових справах;
- бухгалтерський облік слугує основою для визначення суми податків і здійснення фінансового управління компаніями;
- на підставі даних бухгалтерського обліку формується інформація про кредитоспроможність компанії і визначається стан використання кредитів [3].

При веденні бухгалтерського обліку в Німеччині на законодавчому рівні для здійснення облікових записів визначено дотримання таких принципів і критеріїв:

- повнота відображення на рахунках бухобліку господарських операцій – подвійний запис всіх без винятку суттєвих подій в діяльності компанії;
- розмежування в часі облікових процедур – бухгалтерські записи повинні здійснюватися відповідно до часу проведення операцій;
- правильність відображення змісту господарських операцій – записи в системі бухгалтерського обліку повинні в повній мірі відповідати змісту цих операцій;
- можливість перевірки, ясність, наочність – необхідно вести бухгалтерський облік так, щоб його дані були наочні і зрозумілі третім особам;
- заборона зміни змісту документу – запровадження системи захисту від будь-якої зміни первісного змісту документів;
- дотримання хронологічного порядку відображення господарських операцій в обліку – запис суттєвих подій, які відбуваються в процесі діяльності компанії, повинен проводитися в порядку їх здійснення.

У ФРН нині діючий кодифікований Закон про діяльність компаній [6] передбачає, що звітні бухгалтерські документи повинні бути складені відповідно до загальноприйнятих принципів бухгалтерії, які зазначені вище. У Німеччині відсутній офіційний орган, що займається формулюванням загальноприйнятих правил і принципів ведення бухгалтерського обліку. Більшість облікових проблем і спірних методологічних проблем на практиці вирішують постанови Вищого фінансового суду [6], при цьому контролюючим органом при Федеральному міністерстві економіки і енергетики Німеччини (BMWi) є аудиторська палата.

До визначеного обсягу дій, які повинна виконувати система бухгалтерського обліку в Німеччині, можна віднести такі завдання:

- створення бази для обчислення податків до бюджету;
- максимально точне встановлення суми прибутків і збитків, що отримує компанія в результаті своєї діяльності;
- своєчасне визначення актуального стану всіх змін вартості майна і зобов'язань;
- здійснення калькулювання цін продукції і послуг шляхом застосування методики обчислення необхідних даних;
- надання в повному обсязі достовірних відомостей для здійснення контролю господарської діяльності компанії і виявлення наявних резервів розвитку суб'єкта господарювання;
- подання необхідних документів і доказів у разі виникнення правових суперечок з банками [4].

Процес організації бухгалтерського обліку господарських операцій на підприємствах Німеччини має три основних стадії – це підготовка первинних документів, оформлення бухгалтерського запису (здійснення бухгалтерського проведення), зберігання документів. Підготовка первинних документів передбачає групування документів за найменуванням і типом господарських операцій, здійснення попереднього кодування і нумерування записів, а також проведення перевірки правильності зазначених в документах сум.

Друга стадія організації бухгалтерського обліку – оформлення бухгалтерських записів – здійснюється у відповідності до Основних положень по веденню бухгалтерського обліку і складанню балансів, прийнятих на основі Закону про баланси (1986). Ця стадія передбачає такі етапи: визначення виду і присвоєння номеру первинному обліковому документу; проставлення спеціального штамп, який дає можливість встановити зв'язок між господарськими операціями і бухгалтерськими проведеннями [4]. Далі господарські операції в хронологічному порядку заносяться до автоматизованої програми бухобліку, де відображаються дата документа, номер, вид операції, сума і безпосередньо бухгалтерське проведення.

Бухгалтерські проведення здійснюються із використання прийнятого на законодавчому рівні Плану рахунків бухгалтерського обліку, що встановлює на всій території Німеччини єдину номенклатуру рахунків бухобліку. Єдина номенклатура рахунків представляє собою систему рахунків з однаковими позначеннями, в якій для відображення конкретних операцій використовується принцип поділу операцій на підготовчі, виробничі та збутові.

Підприємствам ФРН надано право, застосовуючи План рахунків бухгалтерського обліку без порушень його структури і принципів, самостійно створювати робочі плани рахунків шляхом виділення з типової номенклатури необхідних рахунків і субрахунків у відповідності до організаційно-правової форми, розміру та специфіки здійснення виробничо-збутових операцій.

Практично таким саме чином побудована система бухгалтерського обліку в Україні за єдиною відмінністю: наша обліково-аналітична система не базується на принципі обов'язковості, що, в свою чергу, впливає на процедуру контролювання достовірності показників звітності.

При організації бухгалтерського обліку в Німеччині використовується в основному автоматизована форма його ведення в спеціалізованих бухгалтерських програмах. Однією з таких програм є програма

SAP. Історія створення цього програмного продукту почалася в 1972 р., коли була заснована компанія, що розробляє програмне забезпечення та надає консалтингові послуги для організацій. Засновниками цієї компанії були п'ятеро програмістів німецького походження, що звільнилися з корпорації IBM. Аббревіатура назви компанії перекладається як «Системний аналіз і розробка програмного забезпечення». Досить швидко програма SAP була запроваджена у всесвітньо відомих корпораціях Німеччини, необхідність удосконалення управління якими вимагало здійснення автоматизації облікових процесів.

Зупинимось на характеристиці бухгалтерської програми SAP, яка сьогодні успішно використовується на великих і середніх вітчизняних підприємствах – в цьому проявляється схожість між організацією обліково-аналітичного процесу в Німеччині й Україні. Програма SAP є автоматизованою системою, яка дає можливість здійснювати планування ресурсів великим і середнім підприємствам за рахунок створення єдиного інформаційного простору.

В основу побудови програми SAP покладений модульний принцип, який дозволяє використовувати не тільки окремі компоненти автоматизованої системи, а і їх комбінації [7]. Найпопулярнішим продуктом компанії SAP вважається ERP-система, яка дозволяє управляти як внутрішніми, так і зовнішніми ресурсами будь-якого підприємства. Ця програма створює єдиний інформаційний простір для отримання даних про господарську діяльність всередині підприємства.

Незважаючи на всю свою складність, програмний продукт SAP знайшов серед керівників великих підприємств України своїх прихильників. Система SAP – це не просто автоматизована програма бухгалтерського обліку, вона допомагає приймати рішення, що дозволяють оптимізувати бізнес-процеси і сприяють збільшенню прибутку. Завдяки інноваціям, компанія SAP розробляє програмні продукти, якими можуть користуватися не тільки компанії великого бізнесу, а й середні та малі суб'єкти господарювання. На платформі SAP для них розроблені додатки Business One і Business All-in-One.

Висновки. З огляду на те, що принципи і методи ведення бухгалтерського обліку, які використовуються в Німеччині і в Україні практично однакові, за винятком принципу обов'язковості, що використовується в Німеччині, рекомендується повсюдно на великих і середніх підприємствах України запроваджувати в якості автоматизованої системи бухгалтерського обліку програму SAP. Незважаючи на її досить велику вартість – вартість програмного забезпечення іноді досягає 5 % –10 % річного обороту компанії [7] – запровадження цієї програми дозволить керівництву вітчизняних підприємств не тільки отримувати інформацію про стан поточних справ практично в режимі реального часу, а і здійснювати реінжиніринг – фундаментальне переосмислення і радикальне перепроектування бізнес-процесів з метою досягнення суттєвих покращень у таких ключових для сучасного бізнесу показниках діяльності, як рівень обслуговування, витрати та якість виробничих і збутових процесів.

На основі проведеного аналізу пропонується застосовувати автоматизовану програму бухгалтерського обліку SAP без відповідної адаптації до умов ведення бізнесу в Україні, ґрунтуючись на однаковій для України і Німеччини системі принципів і методів відображення облікових процесів на рахунках бухгалтерського обліку.

Література:

- Chasteen, L., Flaherty, R., O'Connor, M. (1989). *Intermediate Accounting*. McGraw-Hill [in English].
- Гейер Е. С. Класифікація систем та моделей бухгалтерського обліку. URL: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/natural/Nvuu/Ekon/2010_29_2/statti/6.htm (дата звернення: 10.08.2021).
- Heier, E.S. *Klasifikatsiia system ta modelei bukhgalterskoho obliku* [Classification of accounting systems and models]
- Мазуренко А. А. *Зарубежный бухгалтерский учет и аудит : учебное пособие*. Москва: КНОРУС, 2015.
- Mazurenko, A. A. (2015) *Zarubezhnyj buhgalterskij uchet i audit : uchebnoe posobie* [Foreign accounting and audit: manuscript] Moskva: KNORUS [in Russian].
- Панков Д. А. *Бухгалтерский учет и анализ за рубежом : учебное пособие*. Минск: Новое знание, 2002.
- Pankov, D. A. (2002) *Buhgalterskij uchet i analiz za rubezhom: uchebnoe posobie*. [Accounting and Analysis Abroad: manuscript] Minsk: Novoe znanie [in Russian].
- Мюллер Г., Гернон Х., Мник Г. *Учет: международная перспектива*. Москва: Финансы и статистика, 1993.
- Mjuller, G., Gernon, H., Mnik, G. (1993) *Uchet: mezhdunarodnaja perspektiva*. [Accounting: an international perspective] Moskva: Finansy i statistika [in Russian].
- Курило В. О. До питання вирішення податкових спорів у Великій Британії, Німеччині та США. *Право та інновації*. 2016. № 3 (15). С. 63–67.
- Kurylo, V. O. (2016) *Do pytannia vyryshennia podatkovykh sporiv u Velykii Brytanii, Nimechchyni ta SShA*. [On the issue of resolving tax disputes in the UK, Germany and the United States]. *Pravo ta innovatsii* [Law and innovation], 3 (15), 63-67 [in Ukrainian].
- SAP. Що це за програма і її опис. URL: <https://razborka-pc.com.ua/sap-shcho-tse-za-prohrama-i-ii-opys.html> (дата звернення: 25.08.2021).
- SAP. Shcho tse za prohrama i yii opys [SAP. What is this program and its description]<<https://razborka-pc.com.ua/sap-shcho-tse-za-prohrama-i-ii-opys.html> > (2021, August, 25) [in Ukrainian].